

Mozaik Veszprém gazdag zenei múltjából

MOLNÁR JÁNOSNÉ

VESZPRÉMBEN AZ IPAROSOK, A KERESKEDŐK, A HIVATALNOKOK tömörülései mellett volt jótékonyági egyesület, torna- és korcsolyaegylet is városunkban. Azonban a XIX. század végi Veszprém 13 ezer lakosának nem volt olyan kultúregyesülete, amely a zene művelőit és kedvelőit összefogta volna. Pedig bőven élt a városban zenélni tudó ember! Hisz a székesegyház rendelkezett ének- és zenekarral, az Önkéntes Tűzoltó Egylet is szervezett zenekart, de működött a főgimnáziumban is ének- és zenekar. A zenészek tanítványokat is vállaltak. A káptalan zeneiskolát tartott fenn. A fővárosból érkezett művészek hangversenyeit lelkesen látogatták a helybeliek. A főgimnázium tanulói évente hangversenyt adtak. A tűzoltók egyleti zenekara a nyári ünnepnapok estéin térzenével szórakoztatta a városlakókat. A jó hírekre sokat adó vendéglősök (Löbl, Vég) zeneestélyeket rendeztek vendéglőjükben. Kurtz Gyula zongorakészítő és -hangoló mesternek nemcsak Pápán, hanem Veszprémben is volt raktára, ahonnan bérelni is lehetett zongorát.¹

Már csak olyan lelkes személyek kellettek, akik felismerik a város gazdag zenei életében rejlő lehetőségeket. El is jött erre az idő 1892 őszén.

„Vármegyénk tisztviselője Kruspér Pál m.[megyei] főmérnök, az államépítészeti hivatal főnöke, akit megirigyelhet a megyétől az énekművészet muzsájának bármelyik felszentelt temploma. Szép tenorhang birtokosa Kruspér és szenvedélyes koncerténekes. Mikor Veszprémbe helyezték (ezelőtt pár hónappal történt), behajtatott az egyik veszprémi fogadóba, az éléje siető vendéglőssel minden „jó nap!” és bevezetés nélkül a következő párbeszédet folytatta:

– Van-e ebben a városban dalárda? A fogadós nagy szemeket meresztett, azt hitte, valami kóbor énekes az idegen.

– Nincs – felelte kurtán.

– Hát zeneegyesület van-e?

– Az sincs.

– Az istenért, de csak énekelnek itt is az emberek?

– Hát hiszen ha becsipnek az urak néha, dalolnak eleget akár reggelig – fakadt ki a vendéglős.

– Bravó, megvan! Akkor lesz minden! Szobát kérek.

És két hét múlva Kruspér megalapította a veszprémi zenekedvelők egyesületét.”²

A Pesti Naplóban 1893 áprilisában megjelent adomában van némi igazság. A Veszprémi Zenekedvelők Egyesületének megszervezése három ember: Kruspér Pál megyei főmérnök, Mátrai László székesegyházi karnagy és Magyar János kanonok nevéhez fűződik. Tagtoborzóként már megalakulásuk előtt tartottak bemutató hangversenyt a Korona Szálloda nagytermében (ma Hungária étterem).³ Az egyesület megalakulására 1892. november 10-én került sor a városháza (Kapuváry-ház) tanácstermében. A 64 zenekedvelő ekkor mondta ki a megalakulás szükségességét, s itt fogadták el alapszabályukat. Nemes célt tűztek ki: „*a zenét a felnőtteknél s conservatóriuma útján az ifjú generációnál fejleszteni*”. Ennek érdekében évenként több koncert, dalünnep, báli estély rendezését tervezték. Zenekart, dalárdát alakítottak. Tervükben állt egy zenekonzervatórium felállítása az anyagiak függvényében. Megválasztották az egyesület ideiglenes intézőbizottságát. Elnöke Kruspér Pál lett, zeneigazgató Mátrai László – ők ketten az egyesület fennállása alatt mindvégig ebben a pozícióban maradhattak. Jegyzőnek Kováts Gyulát, pénztárosnak Fodor Gyula ügyvédet választották meg.⁴ Az egyesület működési szabályzatát a belügyminiszter 1893 júliusában hagyta jóvá. Ezzel vált hivatalossá a Veszprémi Zenekedvelők Egyesületének tevékenysége.⁵

Az egyesület összetételére a helyi újság tesz valós megállapítást. „*Különbözők egymástól minden tekintetben: korban, nemben és rangban: de egyek egyben – a zeneszereteten, az ihletben, a műérzékenben: a legfőnségesebb s legdemokratább művészet hivatásos ápolásban.*”⁶ Valóban: a hivatalnokok (Vikár Lajos városi főjegyző, Kletzár Ferenc főszolgabíró, Kenessey Móric közjegyző) mellett képviselik magukat szép számmal a kereskedők és az iparosok, de jó néhányuk belépett a működő zenekarokból is (Pekárdy Pál, Schönfeld Mór), mások pedig csak egy-egy szereplésre vállalkoztak (Pólinger Kata, Valentin Erzsébet, Ligeti Imre).⁷

Egyleti helyiségüket a Veszprémi Takarékpénztár épületében (ma Óváros tér 7.) rendezhették be, itt folytak az énekkari és zenekari próbák. Helyileg közösködtek a káptalani zeneiskolával. Ennek megszüntetéséből (1893. július) a városnak kára származott, az egyesület viszont nyert: a zeneiskola felszerelését Hornig Károly püspök nekik ajándékozta, és több helyiséghez jutottak.⁸

A zenekedvelők fennállásuk ideje alatt tíz hangversenyt adtak: egyet télen, egyet pedig tavasszal. A zeneestélyek méltó helyszíne a vármegyeház díszterme volt. A koncertsorozatból érdemes kiemelni különlegességénél fogva az 1896. május 20-án tartott díszhangversenyt, mely „*művészi niveau tekintetében méltó volt a millennium ünnepeléséhez.*” Neves művészeket hívtak meg: Valch Vilmos és Bély Hermin énekeseket, akik a budapesti, illetve a hamburgi operaház tagjai voltak éveken át: és a fiatal Horváth Elek zongoraművészt. A műsort nagyrészt magyar szerzők műveiből állították össze. Külsőségekkel is növelték a hatást. „*A nagyterem a nemzet a vármegyé és a város színeit feltüntető zászlókkal volt díszítve.*” Bély Hermin pedig

Veszprém. Főtéri részlet a veszprémi takarékpénztárral és a tűzoltó toronnyal.

„fényes díszmagyar öltözékben jelent meg”. Valch Vilmos „tünemény szerű baritonjá”-val „valósággal bámulatba ejtő a mélyen meghatott közönséget”, Bély Hermin „hangja a legmagasabb fekvésekben is kristálytisztá üde és olvadékony”, meg is hódította a hallgatókat Horváth Elek zongoraművész „kápráztató virtuozitással” játszott, „előadásának [...] bája és melege a legédesebb érzéssel töltte el szíveinket”. Az est befejezéséül Mátrai szerzeményét, a Millennium indulót adta elő a zenekar.⁹

A zenekedvelők hangversenyeik repertoárját a zeneirodalom széles köréből állították össze. Ismert, és ma már kevésbé ismert szerzők műveiből válogattak. Legkedveltebb volt számukra Mozart zenéje, hisz hat hangversenyükön csendült fel a muzsikája. A klasszikusok

közül többször beiktatták Rossini, Schubert, Mendelssohn és Wagner egy-egy művét. A magyar neves zeneszerzők közül Liszt, Erkel, Egressy alkotásaiból szóltattak meg. A kortárs szerzők (a prágai születésű Popper Dávid, ifj. Johann Strauss, Zeller, a spanyol Sarasate, Hubay Jenő stb.) műveiből is adtak ízelítőt a hallgatóságnak.

A hangversenypódiumon a zenekar, a vonósnégyes, a férfiak, a szólóénekesek mellett megszólalt a zongora, kísérettel a hegedű és a fuvola. Programjuk változatoságához hozzájárult az esténként elhangzó egy-egy szavalt is.

A közönségnek zenei élvezetet nyújtó sok névtelen szereplő – a zenekar és az énekkar tagjai – mellett gyakori fellépéséért kiemelkedő Scherer Gyula székesegyházi zenész, aki szóló hegedűszámaival szerzett magának dicsőséget; Kohl Antal zenetanár, aki a székesegyházi zenekar tagja is, többféle vonós hangszeren játszott,

énekes is; Ritter Lőrinc, a székesegyház orgonistája, aki szintén több hangszernek mestere. Az egyesület egyik lelke azonban „*a nemes lelkű, fáradhatatlan, szorgalmas, demokratikus lelkületű zenekedvelő*” Kruspér Pál, aki a szervezés mellett hét hangversenyen állt a hallgatóság elé, hogy „*gyönyörű érces hangjával*” sokszoros tapsot nyerjen. Az egyesület másik mozgatója Mátray László székesegyházi karnagy, zeneszerző, öt hangszer biztos megszólaltatója. A zenekart, az énekkart vezette, de ha kellett, a szólószámokat kísérte zongorán, vagy beállt a vonósnegyesbe. Nem volt olyan hangverseny, amelyiken ne szerepelt volna. A negyedik hangversenyéről írt kritikában ez áll róla: „*Mátray Lászlóról, a zeneigazgatóról nem beszélünk. Mindnyájuk érdeme az övé is. Aztán nem is szereti a nyomdafestéket.*” Kettőjüknek köszönhető, hogy a szereplők köre állandóan bővült. A városban élő zenélni tudó hölgyek közül egyre többet beszéltek rá fellépésre (ének, zongora, szavalat). „*Az egyesület iránti szívességből*” működött közre pl. Köves Béláné és Keresztes Józsefné (zongora).¹⁰

A Veszprémi Zenekedvelők Egyesülete a városon túl is megismertette magát. 1893 nyarán a veszprémiek és a fehérváriak fürdőhelyén, Péten adtak jól sikerült hangversenyt. A következő év nyarán Mátrai már csak néhányadmagával lépett fel Devecserben, Zircen, Enyingen.¹¹

Az egyesület anyagi bázisát a működő és a pártoló tagok tagsági díjai jelentették. Pénzalapjukat csak a hangversenyeken befolyt összeggel tudták gyarapítani. A belépődíjknál csak egyszer volt felülfizetés, amikor jótékonysági hangversenyt rendeztek az 1893. ápr. 13-i helyi tűzkárosultak javára. Az egylet pénzügyi helyzetébe – az egyes hangversenyek bevételeinek közzétételével – ritkán engedtek bepillantást.¹²

Mi lehetett az oka, hogy öt évi működés után feloszlott az együttes?

Az egylet labilitása korán jelentkezett. 1893-ban, a megalakulás második évében felröppent a városban a hír, hogy befejezik a koncertek adását. Ugyanez megismétlődött a második évben is. S végül két év múlva, 1896. december 31-én megtartották az utolsó fellépésüket. Majd az egyleti tagok többszöri sikertelen összehívása után, végül is az 1897. február 7-én tartott közgyűlés mondta ki a Veszprémi Zenekedvelők Egyesületének feloszlását.¹³

Az okát a korabeli újságíró is inkább csak sejtí, mint sem tudja. „*A közönség nagyobb pártolását remélhette az egylet, mint a minőben tényleg részesült?*” Pedig nem félig megtöltött terem előtt muzsikáltak. „*A közönség a nagy terem minden zugát betöltötte*” – szól az 1894. decemberi hangversenyéről a tudósítás. S mégis azzal fejezi be az újságíró beszámolóját, hogy „*a közönség teljesen érthetetlen közönye miatt legközelebb feloszlik*” az egyesület.¹⁴ Mily okok bujkálnak az ellentmondás mögött? Ma már talán lényegtelen is. El kell fogadnunk az egyesület megszűnésének tényét.

Azonban hamar akadtak „*merész vállalkozók*”, akik átnéztek „*számos akadályon*”, és a „*közönség megszokott közönye*” ellenére létrehozták már 1897 márciusában az új zenetársaságot, a vonósnégyes társulatot, s készültek az első fellépésükre.¹⁵

Mily jó, hogy mindig voltak olyan személyek városunkban, akik a kudarcot feledve nemes törekvéssel tudtak újra kezdeni, ismét tenni azért, hogy a zene szeretetét, értését minél több emberbe beoltsák.

FORRÁSOK, IRODALOM

- MNL VeML = Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára, Veszprém
 MNL VeML V. 173.b = Veszprém város polgármesterének iratai
 MNL VeML VII.6. c = A Veszprémi Járásbíróság mint Telekkönyvi Hatóság iratai
 MNL VeML VIII. 52 = A kegyes tanítórend veszprémi gimnáziumának iratai
 MNL VeML XV. 15 = Mikrofilmgyűjtemény, Felekezeti anyakönyvek
 MNL VeML XXXIII.1 = Veszprém megyei állami anyakönyvi másodpéldányainak levéltári gyűjteménye
 PFEIFFER–SZIGETI 1985 = PFEIFFER János–SZIGETI Kilián: A veszprémi székesegyház zenéjének története. München, 1985.
 SZIKLAY 1931 = SZIKLAY János: Veszprém város az irodalomban és művészetben. Celldömölk, 1931.
 Veszprém múltja és jelene. A magyar orvosok és természetvizsgálók XXXVI. nagygyűlésének Veszprém város nevében felajánlja báró Hornig Károly veszprémi püspök. Veszprém, 1912.
 VeML VII.6. c = A Veszprémi Járásbíróság mint Telekkönyvi Hatóság iratai
 VFH = Veszprémi Független Hírlap
 VH = Veszprémi Hírlap
 VK = Veszprémi Közlöny
 VN = Veszprémi Napló
 VV = Veszprém Vármegye

JEGYZETEK

- ¹ VESZPRÉM MÚLTJA ÉS JELENE 1912. 114–115, 126–128, 129, 132–133, 136. old.
 PFEIFFER–SZIGETI 1985. 108–119. old. VFH 1894. okt. 27. 43/? , VFH 1893. jan. 21. 3/3, VFH 1892. jún. 10.? , VFH 1894. máj. 26. 21/2, VFH 1894. szept. 1. 35/3, VFH 1892. aug. 27. 35/2, VFH 1893. jún. 10. 25/3 (tűzoltók térzeneje), VFH 1892. nov. 19. 42/2, VFH 1897. szept. 12. 37/
² Pesti Napló 1893. ápr. 30. 123/18 (Az idézeteket eredeti helyesírással közlöm.)
³ VFH 1892. nov. 5. 45/1
⁴ VFH 1892. nov. 12. 46/3
⁵ VFH 1893. júl. 29. 32/3
⁶ VFH 1892. nov. 5. 45/1
⁷ VFH 1892. nov. 12. 46/3, VFH 1894. dec. 1. 48/3, VFH 1895. dec. 14. 51/2
⁸ VFH 1892. aug. 27. 35/2, VFH 1892. nov. 12. 46/3, VFH 1893. febr. 11. 6/3, 118. old
⁹ VFH 1896. máj. 23. 21/2

- ¹⁰ VFH 1892. okt. 29. 44/2 ~VFH 1892. nov. 5. 45/1, VFH 1892. dec. 3. 49/3 ~VFH 1892. dec. 10. 51/3,
VFH 1893. ápr. 29. 19/2 ~1893. máj. 13. 21/3, VFH 1893. dec. 16. 53/2 ~1893. dec. 23. 54/5,
VFH 1894. ápr. 28. 17/1 ~VFH 1894. máj. 5. 18/2, VFH 1894. dec. 1. 48/3 ~VFH 1894. dec. 15. 50/2,
VFH 1895. máj. 18. 21/2 □VFH 1895. máj. 25. 22/2, VFH 1895. nov. 30. 49/3 ~VFH 1895. dec. 14. 51/2,
VFH 1896. máj. 23. 21/2, VH 1896. máj. 17. 20/5 ~VH 1896. máj. 24. 21/6–7, VFH 1897. jan. 2. 1/3
- ¹¹ VFH 1893. júl. 15. 30/2, VFH 1894. máj. 19. 20/3, VFH 1894. jún. 3. 25/2,
- ¹² VFH 1892. nov. 12. 46/3, VFH 1893. máj. 13. 21/3
- ¹³ VFH 1893. dec. 16. 53/2, VFH 1894. dec. 15. 50/2, VFH 1897. jan. 2. 1/3, VFH 1897. febr. 6. 6/3
- ¹⁴ VFH 1893. dec. 16. 53/2, VFH 1894. dec. 15. 50/2,
- ¹⁵ VH 1897. márc. 21. 12/5